

Vergaderjaar 1984–1985

18 905

Invoering van een geschillenregeling in besloten vennootschappen en bepaalde naamloze vennootschappen

Nr. 3

MEMORIE VAN TOELICHTING

1. Algemeen

Het wetsontwerp strekt ertoe een uitweg te bieden in geval van geschillen tussen aandeelhouders die de samenwerking in een besloten vennootschap of naamloze vennootschap met besloten karakter ernstig bemoeilijken. Het kan zijn dat groepen aandeelhouders tegenover elkaar staan, waardoor besluitvorming in de vennootschap niet meer mogelijk is en een goede gang van zaken wordt belemmerd. Het kan ook zijn dat een minderheid van aandeelhouders door de meerderheid in een onhoudbare positie wordt gebracht. Moeilijkheden kunnen zich vooral voordoen in familievennootschappen. Daarin voelen de aandeelhouders zich nauwer betrokken bij de gang van zaken dan aandeelhouders die uitsluitend uit beleggingsoverwegingen een aandeel kopen. De onenigheid kan hoog oplopen, in het bijzonder wanneer uit de tegengestelde kampen bestuurders worden benoemd die de strijd tussen de aandeelhouders in het bestuur voortzetten of wanneer de aandeelhouders tevens bestuurder zijn.

Het uitlokken van een enquête kan in dergelijke gevallen wel eens tot een oplossing leiden, doch de toepassing van het enquêterecht is om verschillende redenen, waarop verder in deze toelichting nog zal worden ingegaan, niet het meest geschikte middel. Een enquêteprocedure is niet steeds mogelijk, is te zwaar en leidt ook niet steeds tot de gewenste uitkomst.

Er is behoefte aan een regeling, die speciaal is toegesneden op de oplossing van geschillen tussen aandeelhouders. Daarop is reeds gewezen bij de totstandkoming van de wetgeving op de besloten vennootschap. In het door de Commissie Vennootschapsrecht voorbereide wetsontwerp op de besloten vennootschap was voor deze gevallen een mogelijkheid tot *ontbinding door de rechter «op grond van gewichtige redenen»* voorzien. De toenmalige minister van Justitie heeft die bepaling niet overgenomen. Op zijn verzoek heeft de Commissie Vennootschapsrecht zich daarna nader beraden over de vraag of ter oplossing van geschillen tussen aandeelhouders in een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid in de plaats van de mogelijkheid van ontbinding op verzoek van een minderheid van aandeelhouders andere, voor de vennootschap minder ingrijpende, wettelijke voorzieningen kunnen worden getroffen. Mede aanleiding tot dit verzoek was een brief aan de minister van 17 augustus 1970 van het Koninklijk Verbond van Ondernemers, de Ondernemersfederatie en de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf, waarin werd aangedrongen op een wettelijke regeling van de «problematiek van veelvuldig voorkomende en zich in velerlei vorm voordoende conflicten tussen aandeelhouders in besloten vennootschappen».

De Commissie Vennootschapsrecht bood bij brief van 16 januari 1975 aan de toenmalige minister van Justitie haar rapport betreffende invoering van een geschillenregeling bij de besloten vennootschap aan. Dit rapport, dat als bijlage bij deze memorie is gevoegd¹, is in dat jaar door de Staatsuitgeverij gepubliceerd. In het rapport werd een wettelijke regeling voorgesteld die het mogelijk maakt, dat in geval van ernstige geschillen tussen aandeelhouders een gedwongen uitkoop van aandeelhouders die de samenwerking ernstig bemoeilijken door de rechter wordt bevolen. In deze regeling werd eveneens de mogelijkheid voorgesteld van een rechterlijk bevel tot overneming van aandelen van een aandeelhouder die door gedrag van de vennootschap of andere aandeelhouders ernstig in zijn rechten of belangen wordt geschaad. Het rapport heeft aanleiding gegeven tot commentaar van schrijvers². Het heeft voorts aanleiding gegeven tot adviezen van de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf, het Nederlands Genootschap van bedrijfsjuristen en de gecombineerde Commissie Vennootschapsrecht van de Nederlandse Orde van Advocaten en de Koninklijke Notariële Broederschap. Deze adviezen zijn als bijlage bij deze memorie gevoegd¹.

In 1981 is te mijnen departemente een voorontwerp van wet opgesteld dat de voorstellen van de Commissie Vennootschapsrecht tot uitgangspunt had en waarin met de op die voorstellen geleverde commentaren en gegeven adviezen rekening was gehouden. Dit voorontwerp is eveneens naar de betrokken adviesinstanties gezonden³.

Het voorontwerp en de daarover uitgebrachte adviezen zijn vervolgens behandeld in de Commissie Vennootschapsrecht. Deze discussie heeft geleid tot fundamentele wijzigingen in het ontwerp, die niet alleen voortvloeien uit de uitgebrachte adviezen. Zo is met name de procedure van de gedwongen overdracht sterk vereenvoudigd en van meer dwingend karakter geworden. In verband daarmee zijn ook de in het voorontwerp voorgestelde voorzieningen en de mogelijkheid van ontbinding van de vennootschap komen te vervallen. Het wetsontwerp is uitgebreid met de mogelijkheid van tijdelijke overdracht van aandelen ten titel van beheer als additionele voorziening in het enquêterecht. Ook is de geschillenregeling uitgebreid tot de vruchtgebruiker en de houder van pandrecht op aandelen met stemrecht.

In verband met de omstandigheid dat voor een groot aantal onderwerpen van vennootschaps- en rechtspersonenrecht wetsontwerpen moesten worden voorbereid die geen uitstel konden lijden, kon het onderhavige wetsontwerp eerst thans worden ingediend⁴.

Met het enquêterecht verschilt de regeling op de volgende punten. Het belangrijkste is het verschil in doelstelling van de regelingen. De geschillenregeling heeft ten doel het opheffen van een situatie waarin door tegenstellingen tussen aandeelhouders de samenwerking in de vennootschap onmogelijk is of dreigt te worden. De regeling van het enquêterecht heeft onder meer ten doel ingrijpen mogelijk te maken wanneer er van wanbeleid in de rechtspersoon sprake is. Ook al kunnen tegenstellingen tussen aandeelhouders tot wanbeleid aanleiding geven, zulks behoeft niet noodzakelijkerwijs het geval te zijn. Met name is de geschillenregeling van belang wanneer de tegenstellingen tussen aandeelhouders leiden tot verlamming van de besluitvorming binnen de vennootschap. Het door de vennootschap gevoerde beleid behoeft dan niet aan de orde te zijn. Als uitvloeisel van dit verschil in doelstelling is ook een duidelijk verschil in uitwerking van de regelingen te constateren. In het enquêterecht ligt het zwaartepunt bij het onderzoek door een of meer deskundigen, dat de gehele gang van zaken van de rechtspersoon omvatten kan en bij de eventueel naar aanleiding daarvan te treffen maatregelen die dienen om een goede gang van zaken en een goed beleid in de rechtspersoon te herstellen en aan het wanbeleid een einde te maken. In de geschillenregeling gaat het om het doorbreken van een impasse door de gedwongen verwijdering van aandeelhouders. Het enquêterecht draagt méér dan de geschillenregeling het

¹ Ter inzage gelegd op de bibliotheek.

² Mr. A. G. Lubbers in De Naamlooze Vennootschap 1975, blz. 124 e.v.; mr. V. A. M. van der Burg in TVVS 1975, blz. 332 e.v. en prof. mr. W. J. Slagter in TVVS 1976, blz. 116 e.v. Zie ook J. Boetje in *Ars Aequi* 1975, blz. 537 e.v.

³ Dit voorontwerp en de daarover uitgebrachte adviezen zijn ter inzage gelegd in de bibliotheek van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

⁴ Zie antwoord op schriftelijke vraag van het lid der Tweede Kamer Van der Burg, gegeven op 12 januari 1981, zitting 1980-1981, nr. 475.

karakter van ondernemingsrecht. Dat komt onder meer tot uitdrukking in de bevoegdheid van vakbonden tot het uitlokken van een enquête. Daarbij is ook de ondernemingsraad betrokken. De geschillenregeling geeft slechts een oplossing voor conflicten waarbij aandeelhouders betrokken zijn. Voor andere geschillen of wanbeleid van organen is zij niet geschreven. Bij de geschillenregeling is daarom geen plaats voor optreden door het openbaar ministerie «om redenen van openbaar belang». De geschillenregeling heeft derhalve niet alleen een andere, maar ook een beperkte doelstelling dan het enquêterecht.

Naast deze verschillen is er een globale overeenkomst tussen de beide regelingen, omdat zij beide de mogelijkheid tot ingrijpen door de rechter bieden wanneer in de vennootschap iets verkeerd gaat. Er zijn dan ook gevallen denkbaar dat aandeelhouders zowel op grond van het enquêterecht als op grond van de geschillenregeling kunnen optreden. Deze samenloop levert geen bezwaar op. Het is in dit verband interessant te zien, dat in een aantal gevallen reeds toevlucht is gezocht en gevonden in de toepassing van het enquêterecht waar het probleem lag in onoverbrugbare tegenstellingen tussen aandeelhouders. Zie bij voorbeeld de beschikking van de ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam van 15 november 1973, N.J. 1974, 293.⁵ Uit van de ondernemingskamer verkregen gegevens blijkt, dat de meeste enquêtezaken die bij deze kamer zijn aangebracht betrekking hebben op besloten vennootschappen, waarin de aandeelhouders/directeuren onenigheid hebben en waarin de enige goede oplossing om aan de moeilijkheden een einde te maken is gelegen in een overdracht van aandelen. In vele gevallen kon als resultaat van de bemoeiingen van de ondernemingskamer een dergelijke overdracht tot stand worden gebracht, doch de ondernemingskamer kan deze thans niet dwingend voorschrijven. In bepaalde zaken heeft de weigering van partijen aan een overdracht mee te werken ertoe geleid dat de ondernemingskamer de rechtspersoon heeft moeten ontbinden⁶.

Wat betreft de vergelijking van het voorgestelde ontwerp met regelingen in ons omringende landen moge in de eerste plaats worden verwezen naar het rapport van de Commissie Vennootschapsrecht, waar het Belgische, Franse, Duitse, Zwitserse en Engelse recht op dit punt worden besproken. Hierbij zij aangetekend, dat het Duitse ontwerp, waarin de Commissie Vennootschapsrecht enige inspiratie heeft gezocht, niet tot wet is verheven. Uit het overzicht blijkt, dat in de meeste buitenlandse stelsels een niet in onderdelen uitgewerkte regeling is getroffen en dat veelal slechts de mogelijkheid tot ontbinding door de rechter van de vennootschap wegens gewichtige redenen wordt gegeven. Een dergelijke mogelijkheid is voor maatschappen (en ook voor vennootschappen onder firma en de commanditaire vennootschappen) voorzien in artikel 1684 B.W., doch zij geldt volgens de opvatting van de Hoge Raad niet voor naamloze (en besloten) vennootschappen⁷.

Vernietiging van besluiten van de algemene vergadering van aandeelhouders, van het bestuur, van de raad van commissarissen of van de vergadering van prioriteitsaandeelhouders kan, zoals de Commissie Vennootschapsrecht in haar rapport terecht heeft opgemerkt, slechts leiden tot een incidentele ingreep en biedt geen uitkomst bij voortdurende geschillen. Het invoeren van een geschillenregeling in de Nederlandse wetgeving verdient aanbeveling. Met de commissie ben ik van oordeel, dat een dergelijke regeling kan worden gezien als een nuttige en noodzakelijke aanvulling op de reeds bestaande wettelijke regelingen terzake van het enquêterecht en van vernietiging van besluiten van organen van de vennootschap, in het bijzonder wegens strijd met ongeschreven normen van de goede trouw.

2. De inhoud van de voorgestelde regeling

De voorgestelde regeling valt in drie onderdelen uiteen, namelijk een regeling van de *gedwongen overdracht van aandelen* door een aandeelhouder die door zijn gedragingen het belang van de vennootschap zodanig

⁵ m.o. B.W., zie ook TVVS 1973, blz. 106 m.o. Boukema, De N.V. 1974, blz. 86 m.o. Treurniet en W.p.n.R. 1976, 5333 m.o. Van Oven; Hof Amsterdam 3 januari 1977, NJ 1977, 342, zie ook TVVS 1977, blz. 55 m.o. Boukema; Hof Amsterdam 15 november 1977, TVVS 1978, blz. 63 m.o. Boukema; Hof Amsterdam 23 juni 1977, NJ 1978, 440 m.o. Maeijer, TVVS 1977, p. 370 m.o. Boukema; HR 18 juni 1980, NJ 1981, 547, m.o. Maeijer; Hof Amsterdam 27 maart 1980, TVVS 1980, blz. 193; Hof Amsterdam 1 mei 1980, NJ 1981, 243 en Hof Amsterdam 24 juni 1982 en 30 september 1982, TVVS 1983, blz. 70.

⁶ Hof Amsterdam 12 januari 1972, NJ 1974, 292 m.o. B.W. cassatie verworpen door HR 30 oktober 1974, NJ 1975, 185 m.o. B.W., zie ook TVVS 1974, blz. 347, m.o. Boukema; Hof Amsterdam 23 juni 1977, NJ 1978, 440 en Hof Amsterdam 30 september 1982, TVVS 1983, blz. 70.

⁷ HR 31 december 1958, NJ 1959, 92.

schaadt, dat het voortduren van zijn aandeelhouderschap in redelijkheid niet kan worden geduld, een regeling van *gedwongen overname van aandelen* van een aandeelhouder die door gedragingen van een of meer mede-aandeelhouders zodanig in zijn rechten of belangen wordt geschaad dat het voortduren van zijn aandeelhouderschap in redelijkheid niet meer van hem kan worden gevergd en voorts is een regeling van *gedwongen overgang van stemrecht op aandelen* opgenomen ingeval er stemgerechtigde vruchtgebruikers en pandhouders van aandelen zijn.

Deze vorderingen kunnen pas worden ingesteld indien er geen regeling voor geschillen in de statuten of in een overeenkomst is opgenomen of die regeling niet kan worden toegepast.

Tot de kennisneming van vorderingen tot overdracht en overname van de aandelen en overgang van stemrecht is de rechtbank van de woonplaats van de vennootschap bevoegd. Hoger beroep kan uitsluitend worden ingesteld bij de ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam.

De vordering tot *overdracht van aandelen* («uitsluiting») kan worden ingesteld door aandeelhouder(s) die ten minste een derde van het geplaatste kapitaal verschaffen. Wanneer de vordering wordt toegewezen moet de wettelijke overdrachtsregeling worden gevolgd. Deze houdt in dat eisers in beginsel verplicht zijn de aandelen van gedaagden over te nemen tegen de door de rechter vastgestelde prijs. Indien er echter een statutaire aanbiedingsregeling (artikel 195 lid 4 Boek 2 B.W.) is, moeten de aandelen eerst tegen die prijs volgens die regeling aan de mede-aandeelhouders worden aangeboden. Leidt toepassing van de aanbiedingsregeling niet tot resultaat, dan zijn de eisers alsnog verplicht de aandelen over te nemen. Is er een goedkeuringsregeling (artikel 195 lid 3 Boek 2 B.W.) dan kan deze niet worden toegepast, maar kunnen de andere aandeelhouders zich in het geding voegen. Zij plaatsen zich daardoor in dezelfde positie als de eisers. Zij kunnen dan evenals dezen veroordeeld worden tot overname van de aandelen.

Tijdens de procedure kan de aandeelhouder tegen wie de vordering is ingesteld zonder de toestemming van eisers zijn aandelen niet vervreemden, verpanden of daarop een vruchtgebruik vestigen. Hierdoor wordt voorkomen dat de aandeelhouder zijn aandelen overdraagt aan bevriende relaties, waardoor het conflict niet tot oplossing kan worden gebracht. Indien de aandeelhouder bij de overdracht een redelijk belang heeft, maar de eisers de toestemming weigeren, kan de rechter de toestemming verlenen.

Als de vordering is toegewezen, kan de rechter bij hetzelfde vonnis bepalen dat de gedaagde het stemrecht op de aandelen niet meer uitoefent. Het kan immers na de toewijzing van de vordering nog enige tijd duren voordat de aandelen worden overgedragen. In die tussentijd kan het van belang zijn dat de aandeelhouder die zijn aandelen moet overdragen, geen invloed meer heeft op besluiten van de algemene vergadering van aandeelhouders.

Blijft de gedaagde aandeelhouder nadat de prijs is vastgesteld en vaststaat aan wie hij moet leveren, (nog steeds) stilzitten, dan is de vennootschap verplicht die aandelen namens hem te leveren. Als een van de eisers in gebreke blijft met de aanvaarding van de aandelen, dan zijn de overige eisers verplicht die aandelen te aanvaarden, ieder zoveel mogelijk naar evenredigheid van zijn aandelenbezit. Het vonnis kan ook tegenover eisers ten uitvoer worden gelegd. Voor het geval een administratiekantoor als eiser optreedt – wat slechts kan indien en voor zover de certificaathouders daarmee tevoren hebben ingestemd – en deze niet over de nodige middelen beschikt om de aandelen over te nemen, is bepaald dat de certificaathouders die met het instellen van de vordering hebben ingestemd naast het administratiekantoor aansprakelijk zijn.

De vordering tot *overname van aandelen* («uittreding») wordt ingesteld tegen de aandeelhouders die door hun gedragingen de rechten of belangen van de eisende aandeelhouder hebben geschaad. Wordt de vordering toegewezen, dan bepaalt de rechter welk deel van de aandelen ieder van

de gedaagden moet overnemen. De gedagvaarde aandeelhouder kan andere aandeelhouders in het geding oproepen als hij van mening is dat hij niet de enige is tegen wie de vordering had moeten worden ingesteld. Ook kunnen deze aandeelhouders zelf zich in het geding voegen en zichzelf daarbij in dezelfde positie plaatsen als de gedaagden. Nadat de prijs van de aandelen door de rechter is vastgesteld, zijn de gedaagden verplicht de aandelen over te nemen, tenzij de statuten een aanbiedingsregeling bevatten en andere aandeelhouders bereid zijn de aandelen over te nemen. Ook hier is een regeling opgenomen voor het geval de eiser of de gedaagde in gebreke is en voor het geval een administratiekantoor gedaagde is.

Omdat de besluitvorming in de vennootschap niet alleen bemoeilijkt kan worden door aandeelhouders, maar ook door stemgerechtigde vruchtgebruikers en pandhouders van aandelen, is in het ontwerp ook nog een vordering tot *overgang van stemrecht op aandelen* opgenomen. Deze houdt in, dat aandeelhouders die ten minste eenderde van het geplaatste kapitaal verschaffen, van de stemgerechtigde vruchtgebruiker of pandhouder kunnen vorderen dat het stemrecht op het aandeel teruggaat naar de houder van het aandeel waarop het vruchtgebruik of pandrecht is gevestigd. Ook in deze gevallen wordt als voorwaarde gesteld dat door de gedragingen van de pandhouder of vruchtgebruiker het belang van de vennootschap wordt geschaad.

Zowel bij de vordering tot overdracht van aandelen als bij de vordering tot overname van aandelen, alsook bij de vordering tot de overgang van het stemrecht in geval van vruchtgebruik of pandrecht, kent het wetsontwerp de rechter uitdrukkelijk de bevoegdheid toe zijn beslissing aan te houden indien de vennootschap of een of meer aandeelhouders op zich nemen maatregelen te treffen waardoor het nadeel dat de vennootschap lijdt zoveel mogelijk ongedaan wordt gemaakt of beperkt. Deze bepaling beoogt te bevorderen dat alsnog een oplossing in der minne tussen de partijen wordt beproefd.

3. Afwijkingen van het voorstel van de Commissie Vennootschapsrecht 1975

De voorgestelde regeling wijkt, zoals reed werd opgemerkt, sterk af van het door de Commissie Vennootschapsrecht in 1975 voorgestelde ontwerp. Hieronder zal op de belangrijkste verschillen nader worden ingegaan.

a. De commissie had voorgesteld, de regeling slechts toepasselijk te doen zijn op de besloten vennootschap. Als argument daarvoor werd aangevoerd, dat de besloten vennootschap meer en meer de aangewezen rechtsvorm wordt voor familiaal getinte ondernemingen, terwijl juist bij dergelijke ondernemingen de behoefte aan een geschillenregeling het grootst is. Voorts zou door het invoeren van de geschillenregeling alleen voor de besloten vennootschap deze rechtsvorm een eigen kenmerk krijgen, waardoor zij zich nog duidelijker zal onderscheiden van de naamloze vennootschap. De thans voorgestelde regeling is ook toepasselijk op de naamloze vennootschap waarvan de statuten uitsluitend aandelen op naam kennen, een blokkeringsregeling bevatten en niet toelaten dat met medewerking van de vennootschap certificaten aan toonder worden uitgegeven. Dit type naamloze vennootschap heeft een besloten karakter en kan dus, wat betreft de mogelijkheid van het ontstaan van situaties waarin de geschillenregeling een uitkomst wil bieden, gelijk worden gesteld met een besloten vennootschap. Dat pleit ervoor, de regeling ook op dit type vennootschap van toepassing te doen zijn. Dat daardoor een mogelijkheid om aan de rechtsvorm van de besloten vennootschap een onderscheidend kenmerk mee te geven verloren gaat, lijkt van minder belang.

b. In het ontwerp van de commissie werd de vordering toegekend aan aandeelhouders die alleen of gezamenlijk ten minste *de helft* van het niet in het bezit van de vennootschap zijnde geplaatste kapitaal vertegenwoordigen. In dit ontwerp is het criterium verlaagd tot *een derde*. Argument daarvoor is, dat een bevel tot overdracht ook door een ruime minderheid moet kunnen worden uitgelokt, met name in situaties waarin aandeelhouders zich wegens persoonlijke redenen afzijdig willen houden of onvindbaar zijn.

c. Het Nederlands Genootschap van Bedrijfsjuristen heeft een algemene bepaling bepleit die duidelijk doet uitkomen, dat de geschillenregeling slechts van toepassing is wanneer noch de statuten noch een contractuele regeling tussen aandeelhouders voorzieningen bevat die (naar het oordeel van de rechter) tot een redelijke oplossing kunnen leiden.

Een dergelijke bepaling is thans in het ontwerp opgenomen, in die zin dat in het geval er een regeling is, eisers niet ontvankelijk zijn in hun vordering, tenzij gebleken is dat die regeling niet kan worden toegepast.

d. In het ontwerp 1975 is ervan uitgegaan, dat de prijs door de deskundigen wordt vastgesteld en niet door de rechter. Nadere bezinning op dat stelsel heeft tot de conclusie gevoerd, dat er geen reden is voor een dergelijke afwijking van het gemene recht zoals dat is neergelegd in de artikelen 222 e.v. Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering betreffende het deskundigenbericht, mede gelet op het «onteigenings-karakter» van de geschillenregeling.

e. Het ontwerp 1975 kende een procedure, waarbij allereerst de statutaire blokkeringsregeling wordt gevolgd wanneer de gedaagde, na een toewijzend vonnis, bereid is vrijwillig aan de overdracht mee te werken. De wettelijke regeling trad pas in werking wanneer de gedaagde onwillig is of geen gegadigden kan vinden. In dat geval werd dan toch de statutaire blokkeringsregeling zoveel mogelijk gevolgd. Als de gedwongen overdracht niet kon worden bewerkstelligd, kon de rechter op verzoek van eisers de vennootschap ontbinden.

De Commissie Vennootschapsrecht is bij nadere overweging van dit stelsel tot de slotsom gekomen dat het onnodig gecompliceerd is. Zij ziet geen ruimte voor de veronderstelling dat, wanneer eenmaal de toestand zodanig uit de hand is gelopen dat aandeelhouders een vordering in rechte instellen om het geschil tot een oplossing te brengen, de gedaagde na toewijzing van de vordering tot vrijwillige medewerking aan de overdracht kan worden bewogen. Daarbij zou dan, telkens wanneer de gedaagde toch onwillig blijkt in enige fase van die overdracht, de rechter weer moeten ingrijpen. Het ligt meer voor de hand dat wanneer eenmaal een vordering in rechte is ingesteld, de wettelijke regeling zonder meer van toepassing wordt. Partijen kunnen toch in elke stand van het proces het eens worden over een vrijwillige oplossing en dan het geding staken. Het opheffen van het onderscheid tussen een vrijwillige en een gedwongen fase nadat eenmaal de vordering is toegewezen vereenvoudigt de regeling en maakt haar inzichtelijker.

De eisers zijn in de nieuwe regeling tot overname van de aandelen verplicht, tenzij er een statutaire aanbiedingsregeling is en mede-aandeelhouders of anderen op grond van die regeling de aandelen willen overnemen.

Een andere vereenvoudiging betreft het weglaten van een bepaling die aansluit bij de statutaire goedkeuringsregeling. Het is met het gedwongen karakter van de overdracht moeilijk te rijmen dat deze toch onderhevig blijft aan de invloed van een vennootschapsorgaan – in het bijzonder als dat de algemene vergadering zou zijn – dat gegadigden voor de aandelen moet aanwijzen. Wanneer in dat vennootschapsorgaan de aandeelhouders tegen wie de vordering is ingesteld hun invloed kunnen doen gelden, zouden de doeleinden van de gedwongen overdracht kunnen worden doorkruist, omdat bevriende relaties als gegadigden kunnen worden aangewezen.

Als er een statutaire goedkeuringsregeling is, kunnen de andere aandeelhouders zich in het geding voegen en zich daarbij in dezelfde positie plaatsen als de eisers. Zij kunnen dan evenals dezen veroordeeld worden tot overname van de aandelen.

f. In het ontwerp 1975 was rekening gehouden met het doodlopen van de overdrachtsprocedure wanneer de eisende aandeelhouders ten slotte niet bereid of in staat blijken de vastgestelde prijs te voldoen. De mogelijkheid bestond om dan ontbinding van de vennootschap te vorderen.

De Commissie Vennootschapsrecht heeft zich hierover opnieuw beraden en zich afgevraagd of het aanvaardbaar is, dat de gedaagden worden blootgesteld aan een geschillenprocedure die ten slotte kan doodlopen wegens het feit dat de aandelen, tot afgifte waarvan zij zijn veroordeeld, niet worden aanvaard of afgenomen.

Naar haar mening gebiedt de redelijkheid ervan uit te gaan dat een partij die een geschillenprocedure entameert zich van tevoren bezint op de consequenties en bereid is uiteindelijk de aandelen waarvan zij de gedwongen overdracht vordert zelf te aanvaarden en af te nemen. Het vonnis kan dan ook zowel ten opzichte van gedaagde als ten opzichte van eiser worden geëxecuteerd. Als een eiser in gebreke is, zijn bovendien de overige eisers verplicht de aandelen over te nemen, ieder zoveel mogelijk naar evenredigheid van zijn aandelenbezit. De regeling van de mogelijkheid tot ontbinding van de vennootschap kan in verband daarmee vervallen.

g. In het ontwerp 1975 was geen verbod opgenomen tot vervreemding of verpanding van de aandelen of tot vestiging van een vruchtgebruik daarop gedurende de loop van de procedure. Ook ontbrak de mogelijkheid dat de rechter bij toewijzing van de vordering de gedaagde beveelt het stemrecht op zijn aandelen niet meer uit te oefenen.

h. Het komt voor, dat op de aandelen een vruchtgebruik of pandrecht is gevestigd, waarbij is bepaald dat de houder van dat recht het stemrecht uitoefent. In het ontwerp 1975 is dit geval niet geregeld, waardoor de geschillenregeling een leemte vertoont. Voorgesteld wordt daarin te voorzien door een regeling die ertoe leidt, dat de vruchtgebruiker of pandhouder zijn stemrecht gedwongen afstaat aan de (bloot)eigenaar.

In het voorgestelde stelsel wordt alleen de vruchtgebruiker of pandhouder gedagvaard. Dit laat de mogelijkheid open dat de (bloot)eigenaar als eisende partij optreedt. Hij kan zich ook in het geding voegen, hetzij aan de kant van de eiser hetzij aan de kant van de gedaagden.

i. Voorts is een regeling opgenomen voor het geval dat aan een administratiekantoor een vordering tot gedwongen overdracht van aandelen wordt toegewezen en voor het geval een administratiekantoor tot overname van aandelen veroordeeld wordt.

Certificering van aandelen verhindert de toepassing van de geschillenregeling dus niet. Ware dit anders, dan zou de geschillenregeling een onaanvaardbare lacune vertonen. Immers, het komt vaak voor dat certificering van aandelen van een b.v. heeft plaatsgevonden. Het moet voorts niet mogelijk zijn dat door certificering ontduiking van de geschillenregeling plaatsvindt. De geschillenregeling dient immers een doel dat mede tot het behoud van de onderneming van de b.v. strekt en is dan ook in zekere zin als van openbare orde te beschouwen.

j. In de uittredingsregeling is thans ook bepaald dat de aandeelhouder tegen wie een vordering is ingesteld, een andere aandeelhouder in het geding in vrijwaring kan oproepen, indien hij meent dat de vordering ook tegen die aandeelhouder had behoren te worden ingesteld.

k. In afwijking van de meerderheidsopvatting van de Commissie Vennootschapsrecht in 1975 bevat het wetsontwerp geen bepaling omtrent

behandeling met gesloten deuren. Een meerderheid van de Commissie Vennootschapsrecht geeft thans nl. de voorkeur aan openbare behandeling, zoals bij dagvaardingsprocedure gebruikelijk.

I. Ten slotte verschilt het voorgestelde ontwerp van het voorstel van de Commissie doordat het in het enquêterecht als additionele voorziening de mogelijkheid van tijdelijke overdracht van aandelen ten titel van beheer wil opnemen. Dit is van belang in de gevallen waarin de tegenstelling tussen de aandeelhouders in de vennootschap tot wanbeheer heeft geleid en terzake daarvan een enquêteprocedure aanhangig is gemaakt.

4. Commentaren op het voorstel van de Commissie Vennootschapsrecht 1975

Tot besluit van deze inleidende beschouwingen wil ik nog stilstaan bij een aantal op het rapport van de Commissie Vennootschapsrecht geleverde commentaren en voorstellen.

De Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf heeft als hoofdbezwaar tegen het ontwerp van de Commissie aangevoerd, dat het niet voorziet in een voorstadium van «bijgestuurd overleg». In het wetsontwerp is een dergelijke regeling niet in die vorm opgenomen. De overweging daarbij is, dat de (verplichte) aanwijzing van een deskundige bemiddelaar of onderzoeker niet erg voor de hand ligt in geval van kennelijk onoverbrugbare tegenstellingen tussen aandeelhouders. In de meeste gevallen zal een dergelijke bemiddeling niet (meer) helpen. Ziet de rechter evenwel nog een mogelijkheid om door bemiddeling een oplossing te bereiken zonder dat gedwongen overdracht van aandelen moet worden bevolen, dan kan hij een comparitie van partijen bevelen en in overleg met partijen een dergelijke oplossing uitwerken. Zou daarbij blijken dat tussenkomst van een bemiddelaar of deskundige tot een oplossing kan bijdragen, dan kan de rechter dit aan de betrokken partijen voorstellen en tevens een regeling treffen over de verdeling van de kosten van deze oplossing. Hangende de uitwerking van die oplossing houdt de rechter dan zijn beslissing aan. Een dergelijke wijze van werken wordt door de ondernemingskamer ook thans al wel toegepast indien geschillen tussen aandeelhouders/bestuurders tot een verzoek om een enquête hebben geleid. De praktijk leert, dat in deze zaken het accent ligt op het overleg vóór en tijdens een procedure voor de ondernemingskamer.⁸

Zoals hiervoor reeds is vermeld, kent de voorgestelde regeling een bepaling waarin aan de rechter uitdrukkelijk de bevoegdheid wordt toegekend zijn beslissing aan te houden indien er bereidheid bestaat bij de vennootschap of haar aandeelhouders om het nadeel dat de vennootschap lijdt zoveel mogelijk ongedaan te maken of te beperken. Deze op een regeling in der minne gerichte bepaling geeft de rechter alle ruimte om een schikking tussen partijen te beproeven wanneer hij daartoe de mogelijkheid in beginsel aanwezig acht.

Een tweede bezwaar van de Raad tegen het ontwerp van de Commissie uit 1975 is, dat de voorgestelde maatregelen minder differentiatie vertonen dan was voorgesteld in het door hem in 1970 uitgebracht advies. Zo ontbreekt de mogelijkheid van gedwongen ontslag van bestuurders en/of commissarissen, terwijl een dergelijke voorziening effectief kan zijn indien de oorzaak van de mogelijkheden juist ligt in de persoon van een of meer bestuurders of commissarissen.

Met betrekking tot dit bezwaar kan worden opgemerkt, dat moeilijkheden in de persoon van bestuurders of commissarissen zich kunnen voordoen omdat zij zich schuldig maken aan wanbeleid, omdat zij onbekwaam zijn of omdat zij wegens bepaalde eigenschappen of hebbelijkheden niet langer kunnen worden geduld. In het eerste geval dient het enquêterecht te worden toegepast, dat voorziet in de mogelijkheid van gedwongen ontslag van bestuurders en/of commissarissen (artikel 356 onder b en c boek 2 B.W.). In geval van onbekwaamheid of bezwaren tegen de persoon ligt het voor de hand, dat de algemene vergadering van aandeelhouders de

⁸ Zie A. G. Lubbers, De Naamloze Vennootschap 1975, blz. 127.

betrokkene ontslaat. Indien wegens geschillen tussen aandeelhouders een dergelijk besluit niet kan worden genomen, kan de geschillenregeling worden toegepast om de impasse te doorbreken.⁹ Zo nodig kan baat worden gevonden bij een ontneming van stemrecht nadat de vordering tot overdracht van de aandelen is toegewezen.

De Raad meent, dat ook een kleine minderheid van de aandeelhouders – een tiende van het uitstaande, niet in het bezit van de vennootschap zijnde geplaatste kapitaal – een vordering tot overdracht zou mogen doen. In het ontwerp wordt, voor wat betreft de vordering tot overdracht, in afwijking van het oorspronkelijke voorstel van de Commissie Vennootschapsrecht, de bevoegdheid toegekend aan een ruime minderheid van aandeelhouders, die een derde van het geplaatste kapitaal verschaffen. Deze tussenweg is gekozen op grond van de overweging dat een bevel tot overdracht van aandelen er niet toe kan dienen om kleine minderheden van aandeelhouders te beschermen tegen hun onwelgevallige besluiten. Indien zij menen dat die besluiten hun rechten en belangen op onduidelbare wijze aantasten, kunnen zij gebruik maken van de mogelijkheid een bevel tot overname van hun aandelen uit te lokken. Indien die besluiten in de ogen van de minderheid wanbeleid opleveren, staat die aandeelhouders de mogelijkheid open een enquête uit te lokken.

Door sommigen is geopperd, dat de geschillenregeling ook door certificaathouders zou moeten kunnen worden te baat genomen.¹⁰ Aangezien certificaathouders geen stemrecht hebben, zal hier niet bedoeld zijn op geschillen tussen aandeelhouders en certificaathouders. Wel zou het betrekking kunnen hebben op de vraag of een vordering tot overdracht of overname van aandelen door een administratiekantoor of tegen een administratiekantoor kan worden ingesteld en wat daarvan de consequenties zijn. In het ontwerp is hieraan aandacht besteed en is een regeling van mede-aansprakelijkheid van certificaathouders opgenomen.

In reacties op het ontwerp van de Commissie Vennootschapsrecht is gepleit voor een uitbreiding van de mogelijkheden tot ingrijpen door de rechter, o.a. door het opnemen van een bevoegdheid om certificering van aandelen te bevelen.¹¹ In het rapport van de gecombineerde Commissie Vennootschapsrecht van de Koninklijke Notariële Broederschap en de Nederlandse Orde van Advocaten wordt daarover naar mijn oordeel terecht opgemerkt, dat door een dergelijke mogelijkheid de rechter wel een zeer grote vrijheid zou krijgen. Een aandeelhouder die tot certificering wordt gedwongen blijft wel de risico's van de vennootschap lopen, doch kan geen zeggenschap uitoefenen. Certificering is een constructie waarvan – aldus terecht de gecombineerde Commissie Vennootschapsrecht – de materiële inhoud eindeloos kan variëren. Het lijkt niet goed mogelijk daarvoor in de wet een deugdelijk kader te scheppen.

In het systeem van het onderhavige wetsontwerp past overigens het opnemen van voorzieningen niet meer, omdat, nadat de vordering is toegewezen, de aandeelhouder verplicht is de aandelen over te nemen. Het vonnis kan dus tegen hem geëxecuteerd worden.

ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

ARTIKEL I

Onderdeel B

Afdeling 1

Artikel 335

Zoals hiervoor in de inleidende beschouwingen reeds is gesteld, kunnen zich in een naamloze vennootschap met een besloten karakter dezelfde moeilijkheden voordoen als bij de b.v. Dit is de reden dat in het ontwerp de

⁹ Zie ook het commentaar van Slagter, TVVS 1976, p. 121–122.

¹⁰ Van der Burg, TVVS 1975, blz. 336; Lubbers, De Naamloze Vennootschap 1975, blz. 127.

¹¹ Slagter, TVVS 1976, blz. 118; Lubbers, De Naamloze Vennootschap 1975, blz. 127.

geschillenregeling eveneens op die naamloze vennootschappen van toepassing is verklaard, zulks in afwijking van het rapport van de Commissie Vennootschapsrecht 1975. Een dergelijke uitbreiding was in 1982 voorgesteld door de gecombineerde Commissie Vennootschapsrecht van de Koninklijke Notariële Broederschap en de Nederlandse Orde van Advocaten. Daarvoor had de Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf reeds gepleit voor uitbreiding tot naamloze vennootschappen met aandelen op naam en een statutaire blokkeringsregeling.

Naamloze vennootschappen met uitsluitend aandelen op naam en een statutaire blokkeringsregeling – als een dergelijke regeling kan reeds worden beschouwd de bepaling dat geen aandeelhouder méér dan 1% van de aandelen mag bezitten – kunnen toch een min of meer open karakter dragen wanneer met medewerking van de vennootschap certificaten aan toonder zijn uitgegeven. Om deze vennootschappen uit te sluiten van de toepassing van de geschillenregeling is het dus nodig nog een derde criterium toe te voegen, namelijk dat de statuten niet toelaten dat met medewerking van de vennootschap certificaten aan toonder worden uitgegeven.

De Raad voor het Midden- en Kleinbedrijf had geadviseerd de geschillenregeling niet van toepassing te doen zijn op structuurvennootschappen¹². Bij deze vennootschappen zou het belang van de vennootschap niet gauw door geschillen tussen aandeelhouders geschaad worden, aangezien de algemene vergadering van aandeelhouders van structuurvennootschappen minder bevoegdheden heeft dan de aandeelhoudersvergaderingen van gewone vennootschappen. Hoezeer dit juist moge zijn, er is geen reden om de structuurvennootschappen uit te sluiten. Immers, ook daar kunnen zich geschillen tussen aandeelhouders voordoen en de invloed van aandeelhouders in die vennootschappen is op sommige gebieden (vaststelling dividend en jaarrekening) nog groot genoeg. Met name kan de regeling van nut zijn bij joint-ventures. Het ontwerp maakt dan ook geen uitzondering voor structuurvennootschappen.

Artikel 336

Het *eerste lid* geeft aan, in welke gevallen een rechterlijk bevel tot overdracht van aandelen kan worden uitgelokt. In de inleidende beschouwingen is reeds uiteengezet dat het situaties betreft waarin door de gedragingen van de aandeelhouder het belang van de vennootschap wordt geschaad. De formulering komt overeen met de door de Commissie Vennootschapsrecht in 1975 gekozen formule.

Gedragingen die wel schadelijk zijn voor de goede naam en faam van de vennootschap, maar die niet direct verband houden met het functioneren van de aandeelhouder binnen de vennootschap, kunnen geen aanleiding zijn tot een vordering tot overdracht. Het criterium «dat het voortduren van zijn aandeelhouderschap in redelijkheid niet kan worden geduld» moet worden aangelegd aan het gedrag van de aandeelhouder in die hoedanigheid, dus binnen de vennootschap. Het gaat om die gedragingen die ertoe leiden dat het functioneren van de vennootschap in gevaar wordt gebracht, omdat de besluitvorming wordt verlamd. Te denken valt aan de situatie dat ten gevolge van de verdeling van de aandelen en het ontbreken van bij voorbeeld een stemovereenkomst de vennootschap lijdt onder voortdurende (familie-)ruzies tussen (directeuren-)aandeelhouders.

In een dergelijk geval zal ook een enquêteverzoek veel kans van slagen hebben, aangezien er dan ook voldoende grond zal zijn om aan een juist beleid te twijfelen¹³. Het heeft echter voordelen voor deze situaties een speciale regeling te hebben, die de klaarblijkelijke oorzaak van de moeilijkheden oplost zonder dat een kostbaar en tijdrovend onderzoek naar het beleid en de gang van zaken van een rechtspersoon noodzakelijk is.

In het commentaar van het Genootschap van Bedrijfsjuristen van 1978 wordt bepleit, een vordering tot overneming van aandelen ook mogelijk te maken in het geval dat een aandeelhouder zich zodanig gedraagt – zonder

¹² Zie ook A. G. Lubbers, *De Naamlooze Vennootschap*, 1975, p. 127.

¹³ Zie de aangehaalde jurisprudentie in de algemene toelichting.

dat het belang van de vennootschap op het spel staat – dat van de overige aandeelhouders niet kan worden geveerd, dat zij de samenwerking met hem voortzetten. Als voorbeeld wordt gegeven het ontstaan van een concurrentieverhouding tussen aandeelhouders buiten de vennootschap om. Loskoppeling van het gedrag van de aandeelhouder en het belang van de vennootschap zou het toepassingsgebied van de geschillenregeling echter te ver uitbreiden. Het zou dan moeilijk worden om vast te stellen, in welke gevallen het gedrag van een aandeelhouder tot zijn uitsluiting zou moeten leiden. Gedwongen overdracht van aandelen is een ver strekkende maatregel, die alleen gerechtvaardigd is wanneer het voortbestaan van de vennootschap in gevaar wordt gebracht, wanneer een impasse moet worden doorbroken. Het enkele hinderlijke of zelfs onaanvaardbare gedrag van een aandeelhouder kan tot kritiek op hem in de aandeelhoudersvergadering leiden, kan eventueel zelfs leiden tot een actie tot verbod of schadevergoeding, doch behoort geen grond te zijn om hem als aandeelhouder uit te stoten.

In afwijking van het voorstel van de Commissie Vennootschapsrecht 1975 is bepaald, dat de vordering kan worden ingesteld door een of meer aandeelhouders die alleen of gezamenlijk ten minste *een derde* van het geplaatste kapitaal verschaffen. De aandelen of certificaten daarvan die de vennootschap zelf of een dochtermaatschappij houdt of doet houden, tellen niet mee voor de vaststelling van het geplaatste kapitaal. Deze regel is ontleend aan de artikelen 76 lid 6 en 187 lid 6.

Een aandeelhouder die een rechtspersoon is die krachtens haar doelomschrijving geen aandelen kan overdragen, zoals een administratiekantoor, zal op grond van de geschillenregeling wel tot overdracht van aandelen veroordeeld kunnen worden. Het rechterlijke vonnis doorbreekt immers de administratievoorwaarden en rechtvaardigt het handelen buiten de doelstelling. De certificaathouders worden in dat geval niet benadeeld, omdat zij de prijs van de aandelen ontvangen.

Een administratiekantoor kan ook als eiser optreden bij een vordering tot overdracht van aandelen indien en voor zover certificaathouders daarmee tevoren hebben ingestemd (lid 2, laatste zin). Het ontwerp bevat een regeling van mede-aansprakelijkheid van certificaathouders (artikel 341 lid 6).

Op grond van *lid 2* kan de vordering niet (mede) worden ingesteld door de vennootschap of een dochtermaatschappij, ook al zijn zij houder van aandelen in het kapitaal van de vennootschap. De wet sluit dit uitdrukkelijk uit. Ook kan de vordering niet worden ingesteld door de houder van de aandelen waarvan de vennootschap of een dochtermaatschappij certificaten houdt. De vennootschap, de dochtermaatschappij en het administratiekantoor hebben in dat geval geen stemrecht (artikel 118, leden 7 en 8 en artikel 228, leden 6 en 7, zoals voorgesteld in wetsontwerp 16 551 [Nieuwe regeling kapitaal b.v.]) en kunnen dan ook niet als aandeelhouder problemen ondervinden van de gedragingen van mede-aandeelhouders. Het administratiekantoor dat aandelen houdt waarvan ook anderen dan de vennootschap of een dochtermaatschappij certificaten houden, kan de vordering wel instellen, maar alleen voor de aandelen waarvan de certificaten door die anderen worden gehouden. Dit vloeit voort uit de woorden «indien en voor zover».

Ten slotte is bepaald dat als een administratiekantoor eiser is deze de vordering slechts kan instellen voor de aandelen waarvan de certificaathouders met het instellen van de vordering hebben ingestemd. Het administratiekantoor heeft dus niet de mogelijkheid buiten de certificaathouders om de vordering in te stellen, want dan is het niet ontvankelijk. Van de instemming van de certificaathouders zal bij de aanvang van het proces moeten blijken. Ook de namen van de certificaathouders zullen dan bekend zijn, wat noodzakelijk is omdat het vonnis ook tegen hen kan worden geëxecuteerd (artikel 340 lid 2). Het administratiekantoor moet zich van tevoren hebben vergewist of het zijn verplichtingen kan nakomen. Mocht

het toch in gebreke zijn, dan zijn de certificaathouders die met het instellen van de vordering hebben ingestemd naast het administratiekantoor aansprakelijk (artikel 341, lid 6).

In *lid 3* is een procedure in twee instanties voorzien, waarbij hoger beroep uitsluitend kan worden ingesteld bij de ondernemingskamer. Hiermee is de meerderheidsopvatting van de Commissie Vennootschapsrecht in 1975 gevolgd. De grootst mogelijke minderheid van de commissie bepleitte indertijd de uitsluitende bevoegdheid van de ondernemingskamer. Voor afwijking van een procedure in twee instanties, zoals het geval is in het enquêterecht, bestaat hier minder aanleiding. De plaatselijke rechtbank zal zeker in staat zijn deze zaken te behandelen. Ook het Genootschap van Bedrijfsjuristen geeft blijkens zijn nota van 1981 de voorkeur aan een procedure in twee instanties.

Omdat het gezien de samenstelling van de ondernemingskamer niet goed mogelijk is elke week een rolzitting te houden, is artikel 344 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering van overeenkomstige toepassing verklaard. Hierdoor worden alle zaken die bij de ondernemingskamer in hoger beroep aanhangig worden gemaakt, ingeschreven ter rolle van de enkelvoudige kamer en door haar behandeld. Wanneer in een zaak die aldus bij de enkelvoudige kamer aanhangig is, pleidooi wordt gevraagd of recht op stukken wordt verzocht, verwijst de enkelvoudige kamer naar de *ondernemingskamer*.

In *lid 4* is de rechter (rechtbank en ondernemingskamer) uitdrukkelijk de bevoegdheid toegekend zijn beslissing aan te houden als de vennootschap of haar aandeelhouders op zich nemen maatregelen te treffen waardoor het nadeel dat de vennootschap lijdt zoveel mogelijk wordt ongedaan gemaakt of beperkt. Deze bepaling, die ook in het ontwerp van 1975 door de Commissie Vennootschapsrecht was voorgesteld, geeft de rechter alle ruimte een schikking tussen partijen te beproeven.

Artikel 337

In dit artikel is de verhouding geregeld tussen bepalingen in statuten of overeenkomsten die geschillen beogen te voorkomen of op te lossen en de wettelijke geschillenregeling. De wettelijke geschillenregeling geldt slechts indien de regeling die in statuten of overeenkomst is neergelegd niet kan worden toegepast. Zij draagt dus een subsidiair karakter. op de bijzondere regeling moet eerst een beroep zijn gedaan, op straffe van niet-ontvankelijkheid van de vordering.

Een dergelijke bepaling ontbrak in het ontwerp van de Commissie Vennootschapsrecht van 1975. Het Nederlands Genootschap van Bedrijfsjuristen heeft in 1978 en 1981 en gepleit voor een algemene bepaling die de wettelijke geschillenregeling slechts van toepassing verklaart wanneer noch de statuten, noch contractuele regelingen tussen de aandeelhouders voorzieningen bevatten die (naar het oordeel van de rechter) tot een redelijke oplossing kunnen leiden. De voorgestelde bepaling strekt er toe, op dit punt de gewenste duidelijkheid te verschaffen.

Uit het commentaar van 1981 van het Genootschap blijkt dat de voorkeur wordt gegeven aan een bepaling die inhoudt dat eerst de overeengekomen procedure moet worden gevolgd alvorens partijen zich tot de rechter kunnen wenden. De rechter zou dan de verkregen oplossing alleen marginaal op haar redelijkheid moeten kunnen toetsen. In artikel 337 is thans duidelijk tot uitdrukking gebracht dat de eigen regeling van partijen eerst moet worden toegepast. Niet overgenomen is het voorstel dat de uitkomst van die toepassing door de rechter kan worden getoetst. De reden hiervoor is dat een dergelijke toetsing niet nodig is, omdat het enige dat ook na toepassing van de eigen regeling van partijen van belang is, is of nog aan het criterium van artikel 336 wordt voldaan, zodat op grond daarvan de vordering alsnog kan worden ingesteld.

Gedacht moet bijvoorbeeld worden aan de situatie dat aandeelhouders die in een 50/50 verhouding verkeren en gebonden zijn aan een zogenaamde stemovereenkomst of aan een statutaire bepaling op grond van de artikelen 120 lid 1 en 230 lid 1 Boek 2 B.W., met elkaar in conflict raken. Men moet dan eerst proberen met toepassing van de stemovereenkomst of statuten tot een oplossing te komen. Slechts als dit niet is gelukt, kan een beroep worden gedaan op een wettelijke geschillenregeling.

Ook in het geval dat arbitrage of bindend advies is overeengekomen, gaat die overeenkomst vóór en draagt de wettelijke regeling een subsidiair karakter. Als de arbitrage of het bindend advies niet kunnen worden verkregen of de arbitrale uitspraak of het bindend advies niet kunnen worden geëffectueerd, kan de vordering van artikel 336 lid 1 worden ingesteld, omdat het belang van de vennootschap door geschillen tussen de aandeelhouders nog steeds ernstig wordt geschaad en er geen beroep meer kan worden gedaan op artikel 337.

De wettelijke regeling geldt evenmin, wanneer bijvoorbeeld in een joint-venture overeenkomst is bepaald dat bij het in andere handen geraken van de zeggenschap in een der betrokken vennootschappen, die vennootschap verplicht is haar aandelen in de joint-venture over te dragen. De Commissie Vennootschapsrecht heeft in haar rapport op deze problematiek in verband met joint-ventures gewezen (punt 4). De vrijheid van overeenkomst voor wat betreft rechten en plichten tot overdracht van aandelen wordt door de ontworpen wettelijke regeling niet aangetast.

Artikel 338

Om te voorkomen dat een aandeelhouder, tegen wie een vordering tot overdracht van aandelen is ingesteld, van zijn bevoegdheid gebruik maakt om zijn aandelen over te dragen aan op grond van de wet (artikel 195, eerste lid) en statuten vrijgestelde personen of aan een bevriende derde, is in het *eerste lid* bepaald dat, nadat de dagvaarding aan hem is betekend en tot de dag waarop het vonnis onherroepelijk is geworden, de gedaagde zijn aandelen niet kan vervreemden, verpanden of daarop een vruchtgebruik vestigen zonder toestemming van de eisers.

De aandeelhouder kan evenwel bij vervreemding van zijn aandelen een groot belang hebben, bijvoorbeeld als zijn hele vermogen in de aandelen is belegd. Het zou onbillijk zijn, indien door het instellen van de vordering het gehele vermogen voor lange tijd wordt geïmmobiliseerd. Om te voorkomen dat de eisers de overdracht van aandelen zonder dat daar een goede reden voor is blokkeren, is bepaald dat indien de eisers de toestemming weigeren, de rechter voor wie het geschil aanhangig is op vordering van gedaagde de toestemming kan verlenen. De vordering zal bij incidentele conclusie kunnen worden ingesteld. De gedaagde moet dan bij de rechtshandeling wel een redelijk belang hebben. Als de toestemming wordt verleend, zal meestal het geding in een vroeg stadium kunnen worden beëindigd. Op de overdracht van aandelen is dan de statutaire blokkeringsregeling van toepassing.

De rechter zal de toestemming moeten weigeren, ook al heeft de aandeelhouder een redelijk belang bij de transactie, als blijkt dat er een te nauwe band bestaat tussen gedaagde en de koper, zodat te verwachten is dat de koper een zelfde houding zal aannemen als gedaagde.

Hoger beroep en beroep in cassatie tegen de beslissing van de rechter zijn uitgesloten. Voorkomen moet worden dat dit verschild van ondergeschikte betekenis de voortgang van de procedure vertraagt.

In het *tweede lid* is bepaald dat de wettelijke regeling van de artikelen 339–341 in werking treedt, nadat het vonnis tot overdracht van aandelen in kracht van gewijsde is gegaan. De gedaagde heeft geen andere mogelijkheid de aandelen over te dragen dan met inachtneming van het bepaalde in die artikelen. Wel kunnen partijen in elke stand van het proces het eens worden over een vrijwillige overdracht en het geding staken. Mocht de gedaagde zijn aandelen overdragen zonder inachtneming van de wettelijke regeling of zonder dat eisers of de rechter akkoord zijn gegaan, dan is die

overdracht ongeldig. Deze regeling wijkt af van het ontwerp 1975 van de Commissie Vennootschapsrecht. Verwezen moge worden naar punt 3 onder e) van de algemene toelichting hiervoor.

Artikel 339

Om de prijs van de aandelen te kunnen vaststellen benoemt de rechter een of drie deskundigen die hem over die prijs schriftelijk bericht moeten uitbrengen. Die benoeming zal meestal bij het vonnis waarbij de vordering wordt toegewezen (een tussenvonnis) geschieden, maar het kan ook later. De artikelen 222 tot en met 236 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering betreffende het bericht van deskundigen zijn van toepassing, voor zover daarvan in dit artikel niet wordt afgeweken. Indien beide partijen verzoeken dat het onderzoek door slechts één deskundige zal worden gedaan, zal er niet meer dan één worden benoemd (artikel 222, lid 3) Rv.). Om vertraging van de procedure te voorkomen, is bepaald dat tegen de deskundigenbenoeming geen hoger beroep en cassatie kan worden ingesteld. Tegen de toewijzing van de vordering zelf staan deze rechtsmiddelen wel open.

Het ontwerp van de Commissie Vennootschapsrecht 1975 ging ervan uit dat de prijs door de deskundigen zou worden vastgesteld en dus niet door de rechter. Het rechtskarakter van de prijsvaststelling door deskundigen was echter niet duidelijk. Een bezwaar is dan dat een vonnis houdende een bevel tot overdracht moeilijk te executeren is wanneer de prijs van de aandelen niet door de rechter is vastgesteld. Nadere bezinning op dit stelsel heeft tot de conclusie geleid – zie punt 3 onder d) van de algemene toelichting hiervoor – dat de rechter, en niet de deskundigen, de prijs van de aandelen moet vaststellen, overeenkomstig het gemene recht dat is neergelegd in de artikelen 222 e.v. Rechtsvordering.

In het *eerste lid* is, in afwijking van artikel 222, lid 2 Rv. bepaald dat de deskundigen over de prijs van de aandelen schriftelijk bericht moeten uitbrengen. Het uitbrengen van een mondeling verslag is niet wenselijk. De vaststelling van de prijs is een zaak van gewicht en een schriftelijke rapportage daarover dwingt tot een serieuze overweging van het advies.

Het zou onpraktisch zijn wanneer de deskundigen aan het werk gaan terwijl het hoger beroep tegen het vonnis waarbij de vordering wordt toegewezen of het beroep in cassatie nog loopt. Daarom is bepaald dat de deskundigen hun taak pas aanvangen nadat het vonnis onherroepelijk is geworden.

Op grond van het *tweede lid* kan de rechter, indien de eisers dat gevorderd hebben, bij toewijzing van de vordering tot overdracht de gedaagde verbieden het stemrecht nog uit te oefenen; dit verbod kan uitvoerbaar bij voorraad worden verklaard. Op die manier kan reeds in een vroeg stadium van de procedure een eind worden gemaakt aan de moeilijkheden in de vennootschap. Het kan immers nog enige tijd duren voordat de aandelen worden overgedragen. Het recht op dividend behoudt de aandeelhouder die zijn stemrecht kwijt raakt uiteraard wel.

In het *derde lid* is bepaald dat de deskundigen hun bericht moeten opstellen met inachtneming van hetgeen omtrent de waardering van aandelen in de blokkeringsregeling is bepaald. Zij zullen daarbij moeten uitgaan van de feitelijke situatie op het tijdstip van het onherroepelijk worden van het vonnis. Het waarden van de aandelen op een eerder tijdstip, bijv. de datum van het toewijzend vonnis, kan op praktische moeilijkheden stuiten en kan zeer onbillijk werken, met name als de waarde van de aandelen in de tussentijd gedaald is. Bij hun onderzoek kunnen zij gebruik maken van de in de artikelen 351 en 352 beschreven bevoegdheden van enquêteurs. Zij hebben evenals dezen een geheimhoudingsplicht. De bevoegdheden betreffen de inzage van boeken en bescheiden, het onderzoek van de bezittingen van de vennootschap en het verkrijgen van inlichtingen

van bestuurders, commissarissen en anderen die in dienst van de vennootschap zijn.

Artikel 340

Op grond van het *eerste lid* bepaalt de rechter in het eindvonnis, nadat de deskundigen hun bericht hebben uitgebracht, de prijs van de aandelen. Aangenomen mag worden dat de rechter in de meeste gevallen het advies van de deskundigen zal volgen.

Bij hetzelfde vonnis bepaalt de rechter tevens wie van de partijen de kosten van het deskundigenbericht moet dragen. Uitdrukkelijk is geregeld dat de rechter ook kan bepalen dat de vennootschap deze kosten moet dragen na haar terzake te hebben gehoord. In veel gevallen is nl. ook in de statuten van de vennootschap bepaald dat de kosten van de prijsvaststelling ten laste van de vennootschap komen. Afhankelijk van de omstandigheden kan de rechter de kosten ook verdelen tussen partijen onderling of tussen partijen of een van hen en de vennootschap. Het is mogelijk tegen de kostenveroordeling afzonderlijk in beroep te gaan. Van een dergelijk beroep is geen vertraging van de procedure te vrezen.

In het *tweede lid* is uitdrukkelijk bepaald dat het vonnis ook tegen eisers executabel is. Dit geldt ook voor de aandelen die zij op grond van de toepassing van artikel 341, lid 5 van de mede-eisers die in gebreke zijn moeten overnemen. Het moet immers niet mogelijk zijn dat eisers die een procedure tegen gedaagden tot overdracht van hun aandelen hebben aangespannen, in een later stadium zich bedenken en weigeren de aandelen over te nemen, bij voorbeeld als de vastgestelde prijs van de aandelen hoger is dan zij verwacht hadden.

Hetzelfde geldt voor certificaathouders die, op grond van artikel 341, lid 6 naast het administratiekantoor aansprakelijk zijn. Het vonnis is daarom ook tegen hen executabel.

Artikel 341

Nadat het eindvonnis van artikel 340 lid 1 in kracht van gewijsde is gegaan, zal dit vonnis op grond van het voorgestelde artikel 997a lid 3 Rv. door de eiser aan de gedaagde en de vennootschap moeten worden betekend.

Indien in de statutaire blokkeringsregeling niet is bepaald dat de aandelen moeten worden aangeboden aan mede-aandeelhouders of anderen, is *lid 1* van toepassing. De gedaagde is dan verplicht binnen twee weken na de betekening zijn aandelen aan eisers te leveren en de eisers zijn verplicht de aandelen te aanvaarden tegen gelijktijdige betaling.

Het eerste lid zal dus in de meeste gevallen van toepassing zijn als de statuten de zogenaamde goedkeuringsregeling bevatten, welke voor de besloten vennootschap gebaseerd is op artikel 195 lid 3 Boek 2 B.W. Deze blokkeringsregeling is niet geschikt om te worden toegepast in geval van geschillen tussen aandeelhouders, omdat in die regeling het orgaan dat goedkeuring voor de overdracht moet verlenen – veelal de algemene vergadering van aandeelhouders – bevoegd zal zijn gegadigden voor de aandelen aan te wijzen. De gedaagde zal dan, als hij een beslissende stem heeft in de algemene vergadering, bevriende relaties als gegadigden kunnen aanwijzen. Om dit te voorkomen zou aan gedaagde altijd het stemrecht op zijn aandelen moeten worden ontnomen, een regeling die thans facultatief in de regeling is opgenomen (artikel 339, lid 2). Het Genootschap van Bedrijfsjuristen heeft op dit probleem in zijn nota van 1981 gewezen en voorgesteld voor die gevallen o.a. de ontneming van het stemrecht als voorlopige voorziening in het ontwerp op te nemen. Door die

ontneming van het stemrecht zou de algemene vergadering echter gereduceerd worden tot een zeer incompleet gezelschap.

Bij nader inzien is de goedkeuringsregeling, al dan niet in combinatie met een aanbiedingsregeling, dan ook minder geschikt om in het kader van de geschillenregeling te worden toegepast. Dit is de reden waarom daarvan in dit ontwerp is afgezien. Wel kunnen de andere aandeelhouders die zich als gegadigden voor de aandelen in dezelfde positie als de eisers willen zien geplaatst, zich in het rechtsgeding aan de zijde van eisers voegen. Zij komen op deze wijze toch voor toewijzing van de aandelen in aanmerking.

Anders dan in het oorspronkelijke ontwerp van de Commissie Vennoetschapsrecht kunnen eisers zich niet meer terugtrekken als de door de rechter vastgestelde prijs niet bevalt. De eisers zijn verplicht de aandelen over te nemen. Het vonnis kan door gedaagden op grond van artikel 340 lid 2 tegen het geëxecuteerd worden. Dit risico van het instellen van hun vordering moeten zij aanvaarden. Het zou voor gedaagden immers zeer bezwaarlijk zijn als zij hun aandelen niet zouden kunnen overdragen nadat een vordering tot overdracht van aandelen tegen hen is toegewezen.

De eisers kunnen onderling overeenkomen hoeveel aandelen ieder overneemt. Zijn de eisers niets overeengekomen, dan vindt de overname plaats zoveel mogelijk naar evenredigheid van ieders aandelenbezit. Indien dit tot problemen aanleiding geeft, kan de rechter voor wie het geschil aanhangig is op vordering van de meest gereede partij een beslissing hierover geven (artikel 341, lid 7).

Indien in de statutaire blokkeringsregeling is bepaald dat de aandeelhouder die een of meer aandelen wil vervreemden deze moet aanbieden aan zijn mede-aandeelhouders of anderen (voor besloten vennootschappen artikel 195 lid 4 Boek 2 B.W.) is lid 2 van toepassing. Dit lid is ook van toepassing als de blokkeringsregeling een combinatie inhoudt van een goedkeurings- en een aanbiedingsregeling. Het doet er dan niet toe of de aanbiedingsregeling al dan niet wordt voorafgegaan door een goedkeuringsregeling. De goedkeuringsregeling wordt in alle gevallen terzijde gesteld. De vennootschap moet in dat geval, direct na de betekening van het afschrift van het eindvonnis, de aandelen namens gedaagde schriftelijk aan degenen die op grond van de blokkeringsregeling daarvoor in aanmerking komen aanbieden, met mededeling van de vastgestelde prijs. Zou de vennootschap weigeren de aandelen aan te bieden, dan zou zij daartoe zonedig in een kort-geding-procedure kunnen worden gedwongen. De aandeelhouders of anderen tot wie het aanbod is gericht kunnen vervolgens door een schriftelijke kennisgeving aan de vennootschap binnen een maand na verzending van de mededeling het aanbod aanvaarden. De vennootschap moet vervolgens binnen een week aan de gedaagde en de eisers mededelen of en zo ja hoeveel aandelen zijn aanvaard en aan wie zij zijn toegewezen. Als alle aandelen door de mede-aandeelhouders of anderen zijn aanvaard, moet de gedaagde de aandelen direct na die mededeling van de vennootschap aan de mede-aandeelhouders of anderen leveren tegen gelijktijdige betaling.

In het ontwerp van de Commissie Vennoetschapsrecht (artikel 3, lid 1) was geen rekening gehouden met de mogelijkheid dat in de statuten mede een plicht tot aanbieding aan buitenstaanders of aan de vennootschap als zodanig (dus niet als aandeelhouder) is opgenomen. Het ontwerp erkende slechts aandeelhouders als gegadigden. Naar aanleiding van de kritiek hierop van het Nederlands Genootschap van Bedrijfsjuristen in 1978, is het ontwerp aangepast in die zin dat de aandelen ook moeten worden aangeboden aan mogelijk andere gegadigden dan aandeelhouders, die in de statutaire blokkeringsregeling zijn vermeld. Ook moeten de aandelen «zoveel mogelijk met overeenkomstige toepassing van de statutaire regeling» worden aangeboden. Als bij voorbeeld de statuten verschillende soorten aandelen kennen en de aandelen eerst moeten

worden aangeboden aan houders van aandelen van de ene soort en vervolgens aan de houders van aandelen van de andere soort, moet de aanbieding zoveel mogelijk dienovereenkomstig geschieden. Wel zal eventueel van de in de statutaire blokkeringsregeling vermelde procedures moeten worden afgeweken, omdat binnen een maand bekend moet zijn welke aandelen zijn aanvaard. Het zoveel mogelijk volgen van de statutaire blokkeringsregeling voorkomt, dat de in de statuten neergelegde verhouding tussen verschillende groepen aandeelhouders gewijzigd wordt.

Als op grond van lid 2 de statutaire blokkeringsregeling moet worden toegepast, kan het zijn dat de aandelen ook moeten worden aangeboden aan de vennootschap als aandeelhouder of aan de vennootschap als zodanig. Anders dan in het voorstel van de Commissie Vennootschapsrecht (artikel 3, lid 5) is in het ontwerp niet bepaald dat in dat geval de vennootschap die eigen aandelen heeft verworven niet als aandeelhouder geldt. Bij nadere overweging is voor een dergelijke beperking geen goede grond te vinden. Immers, bij een vrijwillige overdracht van aandelen zouden in dat geval de aandelen ook moeten worden aangeboden aan de vennootschap. In situaties waarin de andere aandeelhouders over weinig contanten beschikken, kan het van belang zijn dat ook de vennootschap de aandelen mag overnemen. Wel zal de vennootschap uiteraard gebonden zijn aan de grenzen die de wet stelt aan inkoop van eigen aandelen. Ook wanneer de statuten van de vennootschap de verwerving van eigen aandelen niet toestaan, zal de vennootschap de aandelen niet kunnen overnemen.

Bedacht moet worden dat de waarde van de aandelen hoger kan zijn dan de nominale waarde en dat dan, als de vennootschap de aandelen overneemt, de overdragende aandeelhouder inkomstenbelasting verschuldigd kan zijn. Om die reden is in lid 2 dan ook bepaald dat de vennootschap slechts met instemming van de gedaagde de aandelen kan aanvaarden.

Als bij de toepassing van de blokkeringsregeling blijkt dat de aandeelhouders of anderen de aandelen niet wensen over te nemen of minder aandelen aanvaarden dan zijn aangeboden, zijn de oorspronkelijke eisers tot overname verplicht (*lid 3*). Lid 1 is dan nl. weer van toepassing. Dit is ook het geval als de aandeelhouders die op het aanbod hebben gereflecteerd, in gebreke blijken te zijn. Als zij de vastgestelde prijs niet binnen twee weken na ontvangst van de mededeling van de vennootschap aan gedaagde die tot levering wilde overgaan voldoen, zijn de eisers tot overname verplicht.

De reden hiervan is dat het vonnis slechts de eisers verplicht de aandelen tegen gelijktijdige betaling van de vastgestelde prijs te aanvaarden. Het vonnis kan dus niet geëxecuteerd worden tegen andere aandeelhouders aan wie de aandelen zijn aangeboden en die op het aanbod hebben gereflecteerd. Deze aandeelhouders moeten wel de gelegenheid krijgen de aandelen over te nemen, maar zij moeten het niet in hun macht hebben het bevel tot overdracht te frustreren door de prijs van de aandelen niet te betalen.

De in *lid 4* vervatte bepaling behelst een regeling voor het geval de gedaagde in gebreke blijft de aandelen te leveren. De vennootschap is dan verplicht de levering namens hem te doen plaatsvinden.

In *lid 5* is bepaald, dat als één van de eisers in gebreke blijft met de aanvaarding en de betaling van de aandelen, de overige eisers verplicht zijn binnen twee weken de aandelen over te nemen, ieder zoveel mogelijk naar evenredigheid van zijn aandelenbezit.

Op grond van artikel 340 lid 2 is het vonnis ook tegen die eisers executabel voor hun verplichtingen na toepassing van lid 5. De gedaagden hebben dus op grond van artikel 340 lid 2 de keus om of tegen de eiser die in gebreke is executiemaatregelen te nemen, of het vonnis te executeren tegen de eisers aan wie op grond van lid 5 de aandelen moeten worden overgedragen.

In *lid 6* is een regeling opgenomen voor het geval een administratiekantoor een vordering tot overdracht van aandelen als bedoeld in artikel 336 heeft ingesteld, maar niet over de nodige middelen beschikt om de aandelen van gedaagde over te nemen. Bepaald is dat de certificaathouders die met het instellen van de vordering hebben ingestemd dan aansprakelijk zijn voor het krachtens artikel 341 verschuldigde, ieder naar evenredigheid van zijn bezit aan certificaten. In artikel 336, lid 2 is bepaald dat certificaathouders aan het administratiekantoor toestemming moeten geven om de vordering in te stellen. Het ligt voor de hand dat het administratiekantoor tevoren aan de certificaathouders ook toezegging van de nodige middelen verzoekt, omdat het meestal zelf niet in staat zal zijn de prijs van de aandelen te betalen. Mocht het administratiekantoor dat niet gedaan hebben, dan zullen de gedaagden en/of de mede-eisers daarvan niet de dupe mogen worden. De certificaathouders zullen dan moeten bijspringen. Om certificaathouders geen zwaardere aansprakelijkheid op te leggen dan aandeelhouders is bepaald dat ieder aansprakelijk is naar evenredigheid van zijn bezit aan certificaten.

Wel geldt de aansprakelijkheid voor al het krachtens dit artikel verschuldigde. Dit houdt in dat als het administratiekantoor op grond van lid 5 verplicht is aandelen van de mede-eisers die in gebreke zijn over te nemen, de certificaathouders die met de vordering hebben ingestemd ook aansprakelijk zijn voor de betaling van de koopprijs van die aandelen, naar evenredigheid van hun bezit aan certificaten. Als een of meer certificaathouders in gebreke blijven, dan zijn de overige certificaathouders verplicht dit deel te voldoen, eveneens ieder zoveel mogelijk naar evenredigheid van zijn bezit aan certificaten. De certificaathouders die op grond van lid 6 betaald hebben, zullen afhankelijk van de administratievoorwaarden, aandelen of certificaten van aandelen ontvangen, zodat zij niet benadeeld worden.

Op grond van artikel 340 lid 2 is het vonnis ook tegen de certificaathouders die met het instellen van de vordering hebben ingestemd executabel. Als een administratiekantoor in gebreke is, hebben gedaagden dus de keus om of het vonnis tegen het administratiekantoor of tegen de desbetreffende certificaathouders te executeren.

Ten slotte bevat *lid 7* een algemene bepaling, inhoudende dat als er moeilijkheden zijn bij de uitvoering van de regeling de rechtbank van de woonplaats van de vennootschap of – als de vordering eerst in hoger beroep is toegewezen – de ondernemingskamer een beslissing geeft op verzoek van de meest gereede partij. Het voordeel van deze bepaling is dat op deze wijze een executiegeschil bij een andere rechter dan voor wie het geschil aanhangig is geweest, wordt voorkomen. Hoger beroep en cassatie tegen deze incidentele beslissingen van de rechter zijn uitgesloten. Als voorbeeld van een geschil dat op grond van dit artikel aan de rechter kan worden voorgelegd, kan worden genoemd een geschil over aanvaarding «zoveel mogelijk» naar evenredigheid van ieders aandelenbezit (artikel 341, lid 1).

Artikel 342

Omdat ook een stemgerechtigde vruchtgebruiker of pandhouder door zijn gedragingen het belang van de vennootschap kan schaden, is bepaald dat een vordering tegen de vruchtgebruiker en pandhouder tot overgang van het stemrecht kan worden ingesteld. Deze vordering kan worden ingesteld door een of meer aandeelhouders, die alleen of gezamenlijk ten minste een derde van het geplaatste kapitaal vertegenwoordigen. De vennootschap, een dochtermaatschappij van de vennootschap en de houder van aandelen waarvan de vennootschap of een dochtermaatschappij de certificaten houdt, kunnen de vordering niet instellen, omdat artikel 336, lid 1, tweede en derde zin van toepassing is verklaard. Doordat artikel 336, lid 2 van toepassing is, tellen voor de berekening van het geplaatste kapitaal niet mee de aandelen of certificaten daarvan die de vennootschap

of een dochtermaatschappij zelf houdt of doet houden. Ook de (bloot) eigenaar kan de vordering tegen de vruchtgebruiker of pandhouder instellen. Immers, de aan het belang van de vennootschap toegebrachte schade kan ook hem treffen.

De eisers moeten onverwijld een afschrift van het exploit van dagvaarding aan de (bloot)eigenaar betekenen, tenzij deze zelf eiser is (*lid 2*). Dit stelt hem in de gelegenheid zich in het geding te voegen of tussen te komen.

Omdat het zeer goed denkbaar is dat stemgerechtigde vruchtgebruikers of pandhouders rechtstreeks dan wel via een kettingbeding aan een overeenkomst, als bedoeld in artikel 337 of ook aan een statutaire regeling, als bedoeld in artikel 120 (230), lid 1 Boek 2 B.W. gehouden zijn, is artikel 337 van overeenkomstige toepassing verklaard.

Door de van-overeenkomstige-toepassingverklaring van artikel 338 lid 1 in dier voege dat de vruchtgebruiker of pandhouder het vruchtgebruik of het pandrecht niet op een ander kan doen overgaan, kan de vruchtgebruiker, nadat de dagvaarding aan hem is betekend en tot de dag waarop het vonnis onherroepelijk is geworden, het vruchtgebruik niet zonder toestemming van eiser vervreemden, tenzij de rechter alsnog daartoe verlof geeft.

Ook het pandrecht kan door de pandhouder, nadat de dagvaarding aan hem is betekend, niet worden overgedragen, tenzij eisers of de rechter daarvoor toestemming hebben verleend. Omdat het pandrecht verbonden is aan de vordering tot zekerheid waarvoor het pand is gegeven, betekent dit dat de overdraagbaarheid van die vordering ook beperkt wordt.

Door de toepasselijkverklaring van artikel 339 lid 2 kan de rechter bij toewijzing van de vordering bevelen dat de vruchtgebruiker of pandhouder het stemrecht niet meer uitoefent.

In het *derde lid* is bepaald dat de overgang van het stemrecht van rechtswege plaatsvindt door het in kracht van gewijsde gaan van het vonnis. Dit is mogelijk omdat voor de overgang van het stemrecht geen prijsvaststelling plaatsvindt. Bepaling van de waarde van het stemrecht, zo die er is, is immers buitengewoon moeilijk, zo niet onmogelijk. Wel zal de overgang van het stemrecht in het aandeelhoudersregister moeten worden aangetekend.

Artikel 343

De bepaling regelt de mogelijkheid tot het uitlokken van een rechterlijk bevel tot overneming van de aandelen van een aandeelhouder wiens positie in de vennootschap door het gedrag van zijn mede-aandeelhouders onhoudbaar is geworden en die zijn aandeel niet op de normale wijze kan verkopen (uittreding).

Evenals bij de vordering tot uitsluiting is ook hier de rechtbank van de woonplaats van de vennootschap en in hoger beroep uitsluitend de ondernemingskamer bevoegd van de vordering kennis te nemen (artikel 336 lid 3). De rechter is bevoegd zijn beslissing aan te houden als de vennootschap of haar aandeelhouders op zich nemen maatregelen te treffen waardoor het nadeel dat de vennootschap lijdt zoveel mogelijk wordt ongedaan gemaakt of beperkt (artikel 336, lid 4). De bepalingen inzake het subsidiaire karakter van de regeling en het deskundigenbericht (artikel 337, 339, leden 1 en 3 en 340, lid 1) zijn eveneens van toepassing. Omdat artikel 338, lid 1, het vervreemdingsverbod, van toepassing is, is de vordering tegen de gedaagde aandeelhouder niet kwalitatief, maar persoonsgebonden. Analoog aan artikel 340, tweede lid, houdt het vonnis tevens een veroordeling in van de eisers tot levering van de aandelen. Het moet immers ook niet mogelijk zijn dat eisers die een procedure tegen gedaagden tot overneming van hun aandelen hebben aangespannen, in een later stadium zich bedenken en de aandelen niet leveren, bij voorbeeld als de vastgestelde prijs van de aandelen lager is dan zij verwacht hadden. De gedaagden moeten dan het vonnis tegen eisers kunnen executeren.

De vordering wordt door de rechter toegewezen, indien de aandeelhouder die wil uittreden door de gedragingen van één of meer mede-aandeelhouders «zodanig in zijn rechten of belangen wordt geschaad dat het voortduren van zijn aandeelhouderschap in redelijkheid niet meer van hem kan worden gevergd». Daardoor wordt uitkomst gebracht in een situatie waarin een aandeelhouder of een minderheid van aandeelhouders in een benarde situatie verkeert en zonder wettelijke regeling er geen uitzicht op een redelijke oplossing zou bestaan. Weliswaar staat bij deze regeling het belang van de afzonderlijke aandeelhouders op de voorgrond, maar uiteindelijk beoogt zij toch een onhoudbare toestand in de vennootschap zelf te saneren. Evenals bij de regeling van gedwongen overdracht staat hier het belang van een goede samenwerking in het vennootschapsverband op het spel.

Zoals hiervoor reeds in de algemene toelichting is vermeld, is voor de maatschap (en de vennootschap onder firma en de commanditaire vennootschap) in de wet een regeling opgenomen voor het geval een van de vennoten zijn verplichtingen niet nakomt. Op grond van artikel 1684 Burgerlijk Wetboek kan dan de firma of de maatschap door de rechter «om wettige redenen» ontbonden worden. Ook kan bijvoorbeeld landurige ziekte van een van de vennoten tot ontbinding leiden. De in dit wetsontwerp voorgestelde regeling voor vennootschappen gaat dus minder ver dan de regeling van artikel 1684 B.W. Het criterium is enger en de ingestelde vordering leidt niet tot ontbinding van de vennootschap, maar tot uittreding van de aandeelhouder.

In afwijking van het rapport van de Commissie Vennootschapsrecht (artikel 6) is niet bepaald dat een aandeelhouder kan uittreden in verband met de gedragingen van de vennootschap zelf, waardoor het voortduren van zijn aandeelhouderschap niet langer kan worden gevergd. Als de gedragingen van de vennootschap tot moeilijkheden aanleiding geven, is er sprake van wanbeheer en moet de enquêteprocedure een oplossing van de problemen brengen.

Indien de vordering tot uittreding wordt ingesteld tegen een of meer aandeelhouders, terwijl ook het gedrag van anderen tot de uittredingsprocedure aanleiding heeft gegeven, moet het mogelijk zijn dat ook die aandeelhouders in het geding worden betrokken. In *lid 2* is derhalve bepaald dat de gedaagde aandeelhouder andere aandeelhouders in het geding kan oproepen en dat de bepalingen inzake vrijwaring (artikel 68–74 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering) van overeenkomstige toepassing zijn.

Op grond van het voorgestelde artikel 997a, lid 3 Rv. moet een afschrift van het eindvonnis als bedoeld in artikel 340, lid 1 nadat dit in kracht van gewijsde is gegaan, door de eiser worden betekend aan gedaagden en aan de vennootschap. Voor wat betreft de daarna te volgen procedure, die geregeld is in artikel 343, *leden 3 en 4* moge verwezen worden naar de toelichting op artikel 341, leden 1 en 2. Hierbij wordt opgemerkt dat in lid 3 is bepaald dat de rechter vaststelt hoeveel aandelen ieder van de gedaagden moet overnemen. Hij kan daarbij rekening houden met de omstandigheden van het geval.

In het oorspronkelijke voorstel van de Commissie Vennootschapsrecht was voor het bevel tot overneming bepaald dat als de vordering is toegewezen, de in de statuten opgenomen blokkeringsregeling niet van toepassing is (artikel 8).

Het Genootschap van Bedrijfsjuristen had in 1978 over deze regeling opgemerkt dat het ongewenst is dat een aandeelhouder die door zijn gedrag aanleiding heeft gegeven tot moeilijkheden, verplicht kan worden de aandelen over te nemen zonder dat de overige aandeelhouders daarop via de blokkeringsregeling invloed hebben kunnen uitoefenen. Door die overneming zou een ongewenste verschuiving in het aandelenbezit kunnen optreden, waardoor de «foute» aandeelhouder in een voordeliger positie kan komen. Het Genootschap stelt een regeling voor die erop neerkomt,

dat ten aanzien van de overneming wordt bepaald dat de rechter op verzoek van de andere aandeelhouders de blokkeringsregeling toepast, met dien verstande dat indien er alsdan geen gegadigden blijken te zijn voor die aandelen, de zich misdragen hebbende aandeelhouder(s) of de vennootschap tot overname veroordeeld kunnen worden.

De voorgestelde regeling stemt niet geheel overeen met het voorstel van het Genootschap, maar komt wel tegemoet aan zijn bezwaren. De medeaandeelhouders of anderen hebben immers de mogelijkheid de aandelen over te nemen hetzij door middel van de blokkeringsregeling, indien deze een aanbiedingsplicht bevat, hetzij door voeging in het geding.

Door de van-overeenkomstige-toepassingverklaring van artikel 339, lid 3 dient de waardering van de aandelen te geschieden met inachtneming van de in de statutaire blokkeringsregeling vervatte bepalingen daaromtrent, waarbij de deskundigen moeten uitgaan van de feitelijke situatie op het moment van hun optreden. Dit kan betekenen dat de uittreedende aandeelhouder de gevolgen ondervindt van de depreciërende werking van het conflict op de prijs die hij voor zijn aandelen ontvangt. Anders dan bij uitsluiting is bij de uittreding het ontstaan van het geschil niet te wijten aan de aandeelhouder die zijn aandelen overdraagt, maar aan zijn wederpartij. Voor de uittreedende aandeelhouder blijft daarom de mogelijkheid bestaan om naast de vordering tot overneming een vordering bij de rechter in te stellen tot schadevergoeding, op de grond dat tegenover hem onrechtmatig is gehandeld.

Het kan ook zijn dat op grond van artikel 343, lid 4 van de aandelen aan de vennootschap moeten worden aangeboden. Overname door de vennootschap kan voor de eiser een belastingnadeel betekenen. Om aan dit bezwaar tegemoet te komen is bepaald dat de vennootschap slechts met instemming van de eiser de aandelen kan aanvaarden. Op deze kwestie en op het feit dat de vennootschap de aandelen slechts kan overnemen voor zover de wettelijke of statutaire bepalingen zich daar niet tegen verzetten, is reeds gewezen bij de toelichting op artikel 341 lid 2.

Voor de toelichting op lid 5 wordt verwezen naar de toelichting op artikel 341, lid 3. Voor de op grond van de blokkeringsregeling niet afgenomen aandelen geschiedt de toewijzing aan gedaagden zoveel mogelijk in de verhouding van het door de rechter vastgestelde, door hen over te nemen aantal aandelen. Mocht die toewijzing tot problemen aanleiding geven, dan kan ingevolge lid 9 het geschil aan de rechter worden voorgelegd.

Voor de toelichting op de leden 6 en 9 wordt verwezen naar de toelichting op artikel 341, leden 4 en 5.

In lid 7 is bepaald dat als een van de gedaagden in gebreke blijft met de aanvaarding van de aandelen en de betaling van de koopprijs, de overige gedaagden binnen twee weken verplicht zijn de aandelen over te nemen, zoveel mogelijk naar evenredigheid van het voor ieder overeenkomstig lid 3 vastgestelde aantal aandelen. Ook lid 5 van artikel 343 gaat ervan uit dat de overgebleven aandelen moeten worden overgenomen naar evenredigheid van de door de rechter voor iedere gedaagde vastgestelde aantallen aandelen.

Als de hoofdschuldenaar een administratiekantoor is, zijn op grond van lid 8 ook de certificaathouders mede-aansprakelijk. Lid 7 zal dan pas toepassing vinden als ook de certificaathouders in gebreke zijn.

Lid 8 geeft een regeling voor het geval een administratiekantoor veroordeeld wordt tot overname van aandelen, maar niet over de nodige middelen beschikt om de koopprijs te betalen. De wet bepaalt dan dat de certificaathouders naast het administratiekantoor aansprakelijk zijn voor het krachtens dit artikel verschuldigde, ieder zoveel mogelijk naar evenredigheid van zijn bezit aan certificaten. Deze regeling is noodzakelijk, omdat anders een rechterlijk bevel tot overname van aandelen nooit kan slagen als er sprake is van certificering van aandelen. Aandeelhouders hebben de mogelijkheid hun aandelen te certificeren, maar dat moet er niet toe leiden dat de regeling dan te hunnen aanzien niet toepasbaar wordt, waardoor zij in een

andere positie komen te verkeren dan de aandeelhouders die hun aandelen niet gecertificeerd hebben. Certificaathouders worden hierdoor niet benadeeld, omdat zij aandelen of certificaten van aandelen zullen ontvangen.

Om certificaathouders niet in een moeilijker positie te brengen dan aandeelhouders, is ervan afgezien hen hoofdelijk voor het geheel aansprakelijk te doen zijn, maar dragen zij slechts mede-aansprakelijkheid naar evenredigheid van hun bezit aan certificaten. Wel zijn zij aansprakelijk voor al het krachtens dit artikel verschuldigde. Dit houdt in dat de certificaathouders ook naar evenredigheid aansprakelijk zijn als op grond van lid 7 het administratiekantoor aandelen van een mede-gedaagde die in gebreke is, moet overnemen. Als een of meer certificaathouders in gebreke blijven, dan zijn de overige certificaathouders verplicht dat deel te voldoen. eveneens ieder zoveel mogelijk naar evenredigheid van zijn bezit aan certificaten (lid 8, tweede zin).

Daar in geval van certificering in de administratievoorwaarden is bepaald dat het administratiekantoor niet bevoegd is tot vervreemding van de aandelen zal hij niet als eiser kunnen optreden bij een vordering tot overname van aandelen. De wet bevat daarvoor derhalve geen regeling.

Afdeling 2

Onderdeel D

Artikel 356e

Voorgesteld wordt in het enquêterecht als additionele voorziening mogelijkheid van tijdelijke overdracht van aandelen ten titel van beheer op te nemen. Vaak kan in een enquêteprocedure een oplossing alleen worden gevonden als partijen vrijwillig meewerken aan een (tijdelijke) overdracht van aandelen. Lukt dat niet, dan resteert doorgaans slechts het uiterste middel van de ontbinding van de vennootschap. Het enquêterecht kan aanzienlijk worden verbeterd door het opnemen als voorziening van de mogelijkheid van tijdelijke overdracht van aandelen ten titel van beheer. Deze voorziening is, evenmin als de andere voorzieningen van artikel 356 boek 2 B.W. nader uitgewerkt. De ondernemingskamer kan zo nodig onderdelen van de geschillenregeling van overeenkomstige toepassing verklaren.

Deze voorziening zal vooral een oplossing kunnen bieden in gevallen waarin uit de enquête blijkt dat het wanbeheer voortvloeit uit een patstelling van gelijke groepen van aandeelhouders. De geschillenregeling zal dan niet altijd toepassing kunnen vinden. Beide (groepen) aandeelhouders zullen dan immers tegen ekaar een vordering tot overdracht van aandelen kunnen instellen. Door de tijdelijke overdracht van aandelen ten titel van beheer zal een onafhankelijke derde in de algemene vergadering van aandeelhouders een doorslaggevende stem krijgen, waardoor een dergelijke patstelling wordt doorbroken en de vennootschap weer normaal kan functioneren.

ARTIKEL II

Artikel 997a

Op grond van het *eerste lid* dient de eiser ervoor te zorgen, dat de daagvaarding wordt betekend aan de vennootschap.

Betekening van de dagvaarding opent de mogelijkheid dat de door de vennootschap ingevolge het *tweede lid* ingelichte aandeelhouders zich in het geding voegen (artikel 341 lid 1 en 343, lid 3).

In het *derde lid* is bepaald dat de griffier van ieder vonnis ook een afschrift aan de vennootschap zendt. De eiser moet ervoor zorgdragen dat als het eindvonnis, dat wil zeggen het vonnis waarbij de prijs van de aandelen is vastgesteld, in kracht van gewijsde is gegaan, een afschrift daarvan onmiddellijk aan de gedaagde en de vennootschap wordt betekend.

Alsdan gaan de termijnen lopen waarbinnen de gedaagde de aandelen moet leveren of aanvaarden of de aandelen door de vennootschap aan de andere aandeelhouders moeten worden aangeboden.

Omdat na afloop van de geschillenprocedure tegenover iedere betrokkene bij de vennootschap definitief moet vaststaan hoe de nieuwe rechtsverhoudingen binnen de vennootschap zijn, wordt in het *vierde lid* het door artikel 376 van Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering erkende recht van derden om zich tegen een vonnis te verzetten, uitgesloten. De ontworpen regeling bevat voldoende waarborgen dat alle betrokkenen van een aangespannen procedure op de hoogte worden gebracht, zodat zij zich tijdig kunnen voegen.

De Commissie Vennootschapsrecht was in 1975 van oordeel dat de zaak met gesloten deuren zou moeten worden behandeld (blzz. 11 en 12 van het rapport). In de procedure zouden zaken aan de orde komen waarvan de openbaarheid de belangen van de vennootschap en haar onderneming ernstig zouden kunnen schaden. Een minderheid van de commissie was van oordeel dat de openbaarheid van de rechtspraak een zo fundamentele regel in een rechtstaat, dat deze zoveel mogelijk gehandhaafd moet blijven. Ook bij andere tegen de vennootschap ingestelde vorderingen zouden zaken aan de orde kunnen komen waarvan de openbaarheid nadelig is voor de vennootschap, zoals bijvoorbeeld bij vorderingen wegens onrechtmatige gedragingen van de vennootschap. Een meerderheid van de Commissie Vennootschapsrecht sluit zich thans bij deze opvatting aan en ziet geen goede reden om hier af te wijken van hetgeen in een dagvaardingsprocedure gebruikelijk is, nl. openbare behandeling. Een minderheid blijft van mening dat openbaarheid de belangen van de vennootschap kan schaden en zou de voorkeur geven aan behandeling met gesloten deuren, zoals ook bij de rechtspleging inzake de jaarrekening en het enquêterecht het geval is. In het wetsontwerp is de meerderheidsopvatting van de Commissie Vennootschapsrecht gevolgd en is dus geen bepaling opgenomen over de behandeling met gesloten deuren.

De Minister van Justitie,
F. Korthals Altes